

Miopatie zapalne w układowym toczniu rumieniowatym

Miopatie są rzadsze w SLE niż w twardzinie. Obraz kliniczny jest charakterystyczny dla SLE zarówno w zakresie zmian skórnych, jak i narządowych, a towarzyszą mu rozmaite, nieraz liczne przeciwciała, z których dla SLE najbardziej charakterystyczne są ds-DNA (przeciw dwuniciowemu DNA), Sm (często występujące łącznie z RNP), a również przeciwciała polirybosomalne w przypadku nasilonych zmian naczyniowych, zwłaszcza w ośrodkowym układzie nerwowym.

Myositis w przebiegu tocznia różni się znacznie większym niż w idiopatycznej postaci nasileniem zmian naczyniowych (*vasculitis*) oraz zajęciem również mięśni dystalnych.

Mieszana choroba kolagenowa

(*mixed connective tissue disease – MCTD*),
zespół Sharpa

Miopatia zapalna stanowi podstawową składową tego zespołu nakładania, który niekiedy występuje rodzinnie, jest nierzadki u dzieci. Surowice pacjentów z MCTD reagują z antygenem U1RNP o masie cząsteczkowej 70 kDa. Przeciwciała powstają być może na drodze immunologicznej mimikry w wyniku zakażenia retrowirusem (homologia strukturalna U1RNP z antygenem p-30 retrowirusa). Cechą szczególną przeciwciała U1RNP jest przenikanie poprzez błony komórkowe do żywych komórek, co jest wykorzystywane w diagnostyce. Ponadto w około 50% przypadków w niezmienionej klinicznie skórze odsłoniętej występują złogi immunologiczne na granicy skórno-naskórkowej, jak w SLE (*lupus band test – LBT*).

Kryteria rozpoznania MCTD są trudne do sprecyzowania w związku z nakładaniem się cech PM, SSc, SLE, rzadziej również DM. Istnieją 4 klasyfikacje: Sharpa, Alarcon-Segovi, Kasukawy i Kahna, różniące się nieco między sobą, a nie ma zgodności, która powinna być ogólnie uznana.¹⁵ Głównymi elementami rozpoznania są:

- obrzęk lub obrzęk stwardniały rąk,
- objaw Raynauda u przeszło 80% chorych,
- miopatia zapalna (*myositis, myopathia*), zwykle o mniejszym nasileniu niż w PM,
- artralgia lub *polyarthritis*, nieraz ze zniekształceniem rąk,
- obecność w przeszło 70% przypadków przeciwciał anti-U1RNP, zwykle o bardzo wysokim mianie.

Ponadto charakterystyczne jest osłabienie perystaltyki przełyku, stwierdzone u przeszło 70% chorych, choć w słabszym nasileniu niż w SSc. Obrzęk stwardniały rąk może stwarzać podobieństwo do twardziny, jednak tu, choć może dojść do rozmaitego zniekształcenia rąk, zazwyczaj nie występuje przykurcz palców charakterystyczny dla twardziny.

Histopatologia

Charakterystyczne są uogólnione proliferacyjne zmiany naczyniowe (*vasculopathia proliferativa*), powodujące zwężenie światła małych tętniczek. W przeciwieństwie do zmian naczyniowych w twardzinie, nie występuje tu włóknienie tkanki wokółnaczyniowej.

W dużej części przypadków przebieg MCTD jest przewlekły, stosunkowo łagodny. Schorzenie jest kontrolowane małymi lub średnimi dawkami steroidów. Zdarzają się jednak przypadki o ciężkim przebiegu ze zmianami w osierdziu (*pericarditis*), płucach (nadciśnienie płucne), a u dzieci również w nerkach (*glomerulonephritis*). W naszych badaniach w 30% przypadków w ciągu 15 lat wystąpiła remisja.

W rozpoznaniu pomocne jest badanie elektromiograficzne, określanie enzymów mięśniowych oraz bezpośrednie (tkankowe) i pośrednie badanie immunofluorescencyjne. W naszych badaniach stwierdziliśmy w MCTD największy spośród innych miopatii zapalnych odsetek odchyłań neurologicznych.⁹

Niektórzy autorzy nie uważają MCTD za jednostkę chorobową, ale za stan przejściowy zanim dojdzie do wykrycia zdefiniowanej kolagenozy: SSc lub SLE. W badaniach warszawskiej Kliniki Dermatologicznej, ponad 15-letnia obserwacja przeszło 70 przypadków o typowych cechach MCTD wykazała, że u 20% chorych wystąpiły po wielu latach cechy zbliżone do zdefiniowanej CTD, głównie SLE, a 50% pozostawało w dalszym ciągu jako nie sklasyfikowana kolagenoza – MCTD.

Twardzinopodobne zapalenie skórno-mięśniowe

(*scleroderma-dermatomyositis overlap syndrome*), *scleromyositis*

Nazwa *scleromyositis* jest używana do określenia zespołu nakładania SSc/DM, w którym mogą przeważać objawy typowe dla jednej lub drugiej zdefiniowanej kolagenozy, z charakterystycznym markerem immunologicznym – przeciwciałem PM-Scl.^{2, 12, 21} Przeciwciała to jest najczęściej stwierdzane w naszym materiale miopatii zapalnych (w około 24%), znacznie częściej niż podaje się w amerykańskim piśmiennictwie (około 10%). Być może zależy to od pewnych różnic etnicznych (np. w Japonii PM-Scl należy do rzadkości).

Kryteria rozpoznania obejmują:

- obrzęk lub obrzęk stwardniały palców, a niekiedy również pewne zmiany twardzinopodobne twarzy (maskowatość, bruzdowanie promieniste wokół ust; ryc. 13.5.A, B),
- zmiany skórne charakterystyczne dla DM: heliotrop, objaw Gottrona,
- objaw Raynauda,
- *myalgia* lub *myositis*,
- *artralgia* lub *arthritis deformans*,
- w części przypadków, na ogół niewielkie, osłabienie perystaltyki przełyku,
- marker immunologiczny – przeciwciała PM-Scl.

Przebieg jest powolny, stosunkowo łagodny, bez ciężkich powikłań narządowych. Wyjątek stanowi zwłóknienie płuc (ILD), które występuje w części przypadków u osób dorosłych, chociaż nie jest tak nasilone jak w PM z markerem immunologicznym Jo1. U dzieci badaniami czynnościowymi płuc można stwierdzić pewne odchylenia, ale na ogół bez wyraźnego zwłóknienia. Trudności rozpoznania *scleromyositis* polegają na tym, że u tego samego chorego obraz kliniczny w pewnym okresie jest typu SSc, a w innych przypomina DM, tak że u osób trafiających w różnym okresie choroby do lekarzy różnych specjalności rozpoznawana jest bądź nietypowa SSc, bądź DM.

Odróżnienie od MCTD jest niekiedy trudne, gdyż objawy są podobne. *Scleromyositis* różni się głównie tym, że nie ma żadnych cech SLE. Wprawdzie przeciwciała PM-Scl w około 20% przypadków nie towarzyszy *scleromyositis*, jednak dotyczy to także innych markerów, np. przeciwciała U1RNP jest stwierdzane w około 70% przypadków MCTD.

Scleromyositis, podobnie jak MCTD, dobrze reaguje na niewielkie dawki kortykosteroidów. Podobnie jak MCTD, schorzenie jest stosunkowo częste u dzieci (36,2% spośród 120 przypadków ogółem w naszym materiale).

Podsumowując, należy podkreślić duży postęp w poznaniu immunopatogenezy miopatii zapalnych, a wykrycie swoistych i związanych z miopatiami autoprzeciwciał pozwoliło na wyodrębnienie poszczególnych grup i podgrup, co stwarza możliwość dokładniejszego rozpoznania, prognozowania i doboru leczenia. Poznane zostały różnorodne stany i zespoły chorobowe związane z miopatiami, co stworzyło szerszy pogląd na patogenezę. Etiologia nie została jednak wykryta. Rola wirusów (*Coxsackievirus*, *Cytomegalovirus*, *Parvovirus*, *Epstein-Barr virus*), która wydaje się prawdopodobna, nie została wykazana, podobnie jak etiologiczna rola retrowirusów (choć PM występuje u osób zakażonych HIV), gdyż nie stwierdza się ich replikacji we włóknach mięśniowych.

Szersze poznanie w ostatnich latach roli cytokin w immunopatogenezie stwarza podstawy do nowoczesnej immunoterapii i postępowania immunomodulującego.

Piśmiennictwo

1. Ascherman D.P.: The role of Jo-1 in the immunopathogenesis of polymyositis: current hypotheses. *Curr. Rheumatol. Rep.* 2003; 5: 425-430.
2. Błaszczyk M., Jabłońska S., Szymańska-Jagiello W. i wsp.: Childhood scleromyositis: an overlap syndrome associated with PM-Scl antibody. *Pediatric Dermatol.* 1991; 8, 13-20.
3. Bohan A., Peter J.B.: Polymyositis and dermatomyositis (first of two parts). *N. Eng. J. Med.* 1975; 292, 344-347.
4. Brouwer R., Hengstman G.J.D., Egberts W.V. i wsp.: Autoantibody profiles in the sera of European patients with myositis. *Ann. Rheum. Dis.* 2001; 60: 116-123.
5. Dalakas M.C., Hohlfeld R.: Polymyositis and dermatomyositis. *Lancet* 2003; 362: 971-982.